

ნაპი გიუმუში

თურქეთი, რიზეს რეჯებ თაიფ ერდოღანის სახელობის უნივერსიტეტი

თურქეთში მცხოვრები ქართველების შესახებ

საქართველოს შემდეგველაზე მეტი ქართველი თურქეთის ტერიტორიაზეა დასახლებული. თურქეთში დაახლოებით ორ მილიონამდე ქართველი ცხოვრობს. მაშინ როცა ადგილობრივი ქართველი მოსახლეობის მცირე ნაწილი, ართვინის გუბერნიაში ცხოვრობს, მუჰაჯირი ქართველების დიდი ნაწილი კი თურქეთის რესპუბლიკის სხვადასხვა ქალაქებში — გირესუნის, ბალიქესირისა და ანატოლიის ჩრდილოეთით არიან დასახლებული. ქართველი მუჰაჯირების უმრავლესობა თურქეთის ტერიტორიის სხვადასხვა მხარეებში, რუსეთის მიერ 1878 წელს ბათუმისა და მის შემოგარენის დაპყრობის შედეგად, გადმოსახლდა. ქართველებმა, რომლებმაც გარკვეული დროის შემდეგ თურქ ხალში ინტეგრაციას განიცადა, დღეს ისინი, როგორც პოლიტიკაში ასევე ბიზნეს სექტორში, ბიუროკრატიულ და ხელოვნების სფეროში დიდ ადგილს იკავებენ და წარმატებული საქმიანობით იჩენენ თავს.

NEBI GÜMÜŞ

Türkiye, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

TÜRKİYE GÜRCÜLERİ ÜZERİNE BAZI MÜLAHAZALAR

Özet

Türkiye Gürcüleri, Gürcistan'da yaşayan Gürcülerden sonra en kalabalık Gürcü nüfusu ifade etmektedir. Türkiye'de yaklaşık iki milyon Gürcünün yaşadığı tahmin edilmektedir. Küçük bir kısmı teşkil eden yerli Gürcüler Artvin'de yaşamakta iken büyük kısmı teşkil eden Muhacir Gürcüler ise Giresun'dan Balıkesir'e kadar Anadolun'nun kuzey şeridinde yaşamaktadırlar. Muhacir Gürcüler, çoğunluğu Rusların Batum ve çevresini 1878'de işgali sonrasında olmak üzere değişik zamanlarda göç ederek bu yerlere yerleşmişlerdir. Süreç içinde Türkiye toplumu ile entegre olan Gürcüler, bugün ülkede siyasetten iş dünyasına, bürokrasiden sanata her alanda güçlü biçimde yer almakta ve başarılı çalışmalara imza atmaktadırlar.

A. Nüfus ve Yaşadıkları Yerler

Türkiye, Gürcistan'dan sonra en çok Gürcünün yaşadığı ülke özelliği taşımaktadır. Türkiye'de yaşayan Gürcü nüfus ile ilgili olarak bir milyondan 5 milyona kadar değişik tahminler yapılmaktadır. Sayıyı tam olarak tespit etmek zor olmakla birlikte bugün Türkiye'de yaklaşık iki milyon Gürcünün yaşadığını söylemek mümkündür. Bu sayının üzerindeki bazı tahminler doğru kabul edilecek olursa Türkiye'de yaşayan Gürcülerin sayısının Gürcistan'da yaşayan Gürcülere yakın olduğu söylenebilir.

Türkiye Gürcüleri yaşadıkları yerler bakımından iki grupta ele alınabilir. Birincisi yerli Gürcülerdir ki, eskiden beri Gürcistan sınırında yer alan Artvin ilinde oturmaktadırlar. Bunlar Şavşat ilçesinde Meydancık (İmerhev) nahiyesi ve köyleri ile Borçka ve Murgul ilçelerinde yaşamaktadırlar.

İkinci grup ise muhacir Gürcüler olarak isimlendirilebilir. Bunlar

Rusların Batum ve çevresini 1878’de işgal etmesinden sonra Türkiye’ye göç eden Muhacir Gürcülerdir. Çoğunlukla Giresun, Ordu, Samsun, Sinop, Tokat, Amasya, Düzce, Sakarya, İzmit, Bursa, Balıkesir ve İstanbul gibi Karadeniz kıyısı ve Anadolu’nun kuzey şeridinde yaşamaktadırlar. Neden Rize ve Trabzon gibi doğudaki şehirlere yerleşmedikleri sorusu akla gelmektedir. Bunun Rus işgal tehdidi yüzünden pek kolay olmayacağı düşünülmelidir. Nitekim Rus işgali sebebiyle Artvin’den de önemli sayıda Gürcünün aynı dönemde batıdaki şehirlere göç ettiği bilinmektedir. Ayrıca savaş sonrasında Osmanlı topraklarına göç edenlerin Rusların bu yöndeki baskısı sebebiyle Tokat ve Giresun hattının batısındaki topraklara yerleştirildikleri bilinmektedir.

Türkiye’de yaşayan Gürcüler, Türk toplumu ile başarılı bir şekilde entegre olmuş ve bugün her alanda başarılı çalışmalar yapmaktadırlar. İlk göç ettiklerinde genellikle köylerde yaşadıkları için tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta idiler. Fakat büyük şehirlere göçlerle birlikte farklı alanlarda çalışmaya başlamışlardır. Bugün devlet daireleri, üniversiteler, hizmet sektörü, kısaca her alanda çalışmaktadırlar.

B. Gürcistan’dan Anadolu Topraklarına Göçler

Müslüman Gürcülerin Türkiye’ye ilk toplu göçü, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Ahıska ve çevresinin Ruslar tarafından işgali sonrasında Müslümanların kitleler halinde çoğunlukla Acara bölgesi olmak üzere Artvin ve Ardahan çevresine geldikleri bilinmektedir. Göç edenlerin bir kısmı Müslüman Gürcüler oluşturmaktadır. Bu dönemde göç edenlerin bir kısmını 1835 yılına ait Acara nüfus defterlerinden tespit etmek mümkündür. Nitekim Ahıskalı diye deftere kaydedilenlerin listelerin sonunda yer alması, bunların köye sonradan ve yakın zamanda geldiklerini göstermektedir. Bunların bir kısmı Rusların Batum’u işgali ile buralardan da göç etmek zorunda kalmışlardır.

Gelenler arasında Gürcülerin yanı sıra Türkler de vardır. Ayrıca bu dönemde Katolik Gürcüler de Müslümanlarla birlikte daha güvenli gördükleri Anadolu topraklarına göç etmişlerdir. 19. Yüzyılın ikinci yarısında İstanbul Bomonti’de bir Gürcü Katolik Kilisesi’nin inşa edilmesi, bu göçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Esas göçler ise 19. yüzyılın son çeyreğinde 1877-1878 Osmanlı-Rus

Savaşı sonrasında yaşanmıştır. Savaş sonrasında ilk üç ayda 120 bin kişinin göç ettiği kaydedilmektedir. Bu dönemde göç edenlerin sayısı ile ilgili olarak 500 bine kadar farklı rakamlar üzerinde durulmaktadır. I. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşen ikinci göçte ise ne kadar insanın göç ettiği tam olarak bilinmemektedir. Göçler sırasında pek çok insanın yollarda öldüğü için göç edenler ile bir yere yerleştirilenlerin sayıları arasında da ciddi farklılıklar bulunmaktadır.

Asimilasyon amacıyla Gürcülerin üç-beş hane şeklinde dağınık şekilde yerleştirildikleri şeklinde tarihi gerçeklerle uyuşmayan bazı iddialara rastlanmaktadır. Osmanlı Devleti bu dönemde Ruslarla yaptığı savaşlar sonrasında hem Kafkasya'dan hem de Balkanlardan göç eden yüz binlerce insanı Anadolu'ya yerleştirmek gibi büyük bir sorunla karşı karşıya gelmiştir. Bu dönemde Anadolu'ya gelenler sadece Gürcüler değildir. Onların yanı sıra Çerkesler, Boşnaklar, Arnavutlar, Abazalar ve tabii ki Türkler de Ruslardan kaçarak Anadolu'ya göç etmişlerdir. Yüzbinlerce insanı aynı yere yerleştirmenin zorluğu bir yana göç edenlerin yerleştirilmesi sırasında durumları göz önünde bulundurulduğu da bilinmektedir. Nitekim Gürcülerin göç sonrasında Gürcistan'da yaşadıkları yerlerle benzerlik taşıyan bölgeleri tercih ettikleri, mesela Hulo gibi yüksek yerlerden gelenlerin yüksek yerlere yerleştirildikleri dikkat çekmektedir. Hatta başlangıçta sahil kenarlarına yerleştirilmiş olanlar da daha sonra kendi talepleriyle yüksek yerlere taşınmışlardır. Yerleştirildikleri yerlerin iklim veya çevre şartlarına uyum sağlamakta güçlük çekenlerin bu yüzden bir kaç kez göçü tekrar yaşamış olmaları elbette bir sorun teşkil etmiştir. Fakat bu da Muhacirlerin şartlarının iyileştirilmesi dışında başka bir amaç için yapılmamıştır.

İddiaların aksine Gürcüler topluca köylere yerleştirilmişlerdir. Bazen bir köyden gelenler aynı yere yerleştirilmiştir. Bununla muhacirlerin sosyal sorunlarının en aza indirilmesinin amaçlandığı açıktır. Bazen göç ettikleri köy veya mahallenin adını dahi yeni yerleştikleri yere taşıdıkları ve en geniş anlamda kültürlerini muhafaza ettikleri söylenebilir. Nitekim göçlerden bir süre sonra bu köyleri ziyaret eden ve gördüklerini kayd eden İsmetzâde Mehmed Arif, *Gürcü Köyleri* adlı eserinde bu konudaki müşahadelerini detaylı bir şekilde kaydetmiştir.

C. Dil ve Kültür

Türkiye’de yaşayan Gürcüler dillerini muhafaza etmişlerdir. Bununla birlikte Türkiye Gürcülerinin büyük kısmı bugün Gürcüce konuşmamaktadır. Köylerde yaşayanlar dillerini korumuşlar, fakat büyük şehirlere göç edenler ve özellikle genç nesil arasında Gürcüce konuşanların sayısı giderek azalmıştır. Gürcüce öğrenmenin devlet tarafından teşvik edilmemiş olması da bu süreci etkilemiştir. Rus hakimiyeti ve özellikle Sovyetler Birliği döneminde Gürcistan ile Türkiye’nin farklı bloklar içinde yer almaları ve daha önemlisi Gürcistan’ın bir demir perde ülkesi olarak Sovyetler Birliği içinde yer alması, Türkiye Gürcülerinin Gürcistan’da yaşayanlarla sağlıklı ilişkiler kurmasına da imkan vermemiştir.

Sovyetler Birliğinin çökmesinden sonra ise Türkiye ile Gürcistan arasında iyi ilişkiler kurulmuştur. Türkiye, Gürcistan’ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkeleden biri olmuştur. Siyasi ve ekonomik ilişkiler kısa sürede mükemmel denebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Nitekim bugün iki ülke vatandaşlarının karşılıklı olarak vizesiz ve pasaportsuz olarak seyahatleri bunun en güzel göstergesidir. Mükemmel denebilecek düzeydeki iyi ilişkiler, Türkiye Gürcüleri arasında Gürcücenin öğrenilmesi noktasında teşvik edici bir rol oynamıştır. Son yıllarda ortaokullarda mahalli dillerin seçmeli ders olarak öğretilmesi yönünde atılan adımlar genç nesillerin Gürcüce öğrenmelerine imkan verecek gibi gözükmektedir.

Türkiye Gürcülerinin konuştuğu Gürcücenin Gürcistan’daki Gürcülerin konuştuğu Gürcüce ile bazı farklılıklar arz ettiği bilinmektedir. Gürcülerin Türk toplumu ile kısa zamanda kaynaşması ve Türkçe’yi çabuk öğrenmeleri bunda etkili olmuştur. Nitekim pek çok yerde ve özellikle şehirlerde yaşayanların konuştukları Gürcücede çok sayıda Türkçe kelimenin yer aldığı, fakat Gürcüce formu biçiminde olduğu dikkat çekmektedir. Hatta Türkiye Gürcücesinin özgün halini oldukça iyi koruduğu, eskiye özgü öğelerin Türkçenin etkisinden daha güçlü olduğunu ifade edenler vardır.

Türkiye Gürcülerinin konuştuğu Gürcüce ile Gürcistan’da konuşulan dilin çok farklı olduğu, hatta birbirlerini anlamadıkları şeklinde iddiaları anlamak mümkün değildir. Elbette Gürcistan’da hayatın her alanı ile ilgili olarak konuşulan Gürcücenin çok kapsamlı bir dil olduğu ve Türkiye Gürcülerinin özellikle köylerde yaşayanların bu dili tam olarak anlamalarının

mümkün olmadığı açıktır. Fakat günlük hayata dair konularda pekala anlaşabilecekleri söylenmelidir. Türkiye Gürcülerinin dili üzerine en kapsamlı çalışmayı yapan Şuşana Putkaradze'nin *Çveneburebis Kartuli* adlı eseri bunun yanı sıra Türkiye Gürcülerinin konuştuğu Gürcücenin zenginliğini de net bir biçimde ortaya koymaktadır.

D. Din ve Kimlik

Türkiye'de yaşayan Gürcülerin hemen tamamı Müslümandır. Çok az sayıda Katolik Gürcü de bulunmaktadır. Katolik Gürcüler daha çok İstanbul'a gelmişler ve 19. Yüzyılın ikinci yarısında İstanbul Bomonti'de bugün de mevcut olan bir kilise dahi inşa etmişlerdir. Fakat daha sonra bir çoğu başka ülkelere göç ettiklerinden dolayı bugün sayıları son derece azalmıştır.

Gürcüler dindar bir toplum olarak tanınmaktadırlar. Göçten bir süre sonra muhacir Gürcülerin yaşadığı köyleri ziyaret eden Mehmed Arif, onları, son derece dindar, içki ve sigara gibi zararlı alışkanlıklardan uzak duran, sağlıklı, zeki ve okumaya meraklı, cami ve okulları ile dikkat çeken bir topluluk olarak tanımlamaktadır.

Türkiye'de yaşayan Gürcüler kendilerini Gürcü veya Çveneburi olarak tanımlamaktadırlar. Acar adı bazen etnik kimlik yerine kullanılsa da genellikle Acara'dan göç edenleri ifade etmektedir.

Kartveli adı geçmiş dönemde Türkiye Gürcüleri arasında kesinlikle kabul görmezken şimdilerde kısmen kullanılmaktadır. Geçmiş dönemde bu ad Hıristiyan hatta Ermeni olmak şeklinde algılandığından reddedilmekte idi. Bu durum Gürcistan'daki Gürcülerin sadece Hıristiyan olabilecekleri şeklindeki yaklaşımla paralellik arz etmektedir. Bugün durum biraz değişmiş olmakla birlikte tam olarak değişmesi, Gürcülerin Müslüman da olabilecekleri yönündeki bir yaklaşımın Gürcistan'da yerleşmesi ve yaygınlaşması ile birlikte söz konusu olabilecektir.

Din, kimlik tanımının içini dolduran en önemli unsurdur. Bilindiği üzere göçün en önemli sebeplerinden birisi Rus baskısı ile gelecek nesillerin dinlerini kaybetme korkusu olmuştur.

Türkiye'de yaşayan Gürcülere kendilerini nasıl tanımladıkları sorulduğunda verdikleri cevaplarda Müslüman, Gürcü ve Türk şeklinde bir sıralama dikkat çekmektedir.